

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nkarhi: 2½ wa tiawara

Ntsengo wa timaraka: 100

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na 14 wa tipheji. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
 2. Hlaya swivutiso hinkwaswo hi vukheta.
 3. Hlamula swivutiso HINKWASWO.
 4. U komberiwa ku sungula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa.
 5. Swi ta vuyerisa wena loko u tsala swi saseka no vonaka u tlhela u andlala ntirho lowu baseke.
 6. Nombora tinhlamulo ta wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona.
-

XIYENGE XA A XIMBANGU**XIVUTISO XA 1 PROSI**

Hlaya Xitshuriwa xa A na xa B kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka swona.

XITSHURIWA XA A

Vutomi bya Nkateko byi cincile hi ku copeta ka tihlo hi Ravumune ra ti 30 Mawuwani 2015. U hlanganile na nghozi yo tsuvula misisi loko a ri karhi a endla vutiolori na vanghana egondzweni ro suka eCenturion ku ya eFourways; leri a ku ri patu leri a va toloverile ku tirhisa rona minkarhi yo tala. Nkateko na vanghana va yena a va tiolola hi ku tirhisa swikanyakanya. Nghozi yi vangiwile hi swigevenga swa mune leswi a swi hlomile ku fika eswikunwanini lava va baleseleke movha wo tleketla mali loko wu fika laha patu ri nga endlwa xirhendzevutana. Mali ku nga rimitsu ra xidyoho. Jaha ra Mulambya, yena Nkateko u tikumile a baleseriwile enhanwini. Tlhelela na Ntshovelo va vumbulukile hi swikanyakanya swa vona hi ku chuha mpfumawulo wa maqulu lowu a wu twala tanihi riduma. Tlhelela u tshovekile nenge wa xinene, kasi Ntshovelo u vile na nkateko hikuva vadokodela va kumile leswaku a a lo va na timbanganyana ta le ndzeni. Endzhaku ka mavhiki mambirhi, lavambirhi a va ntshuxiwile exibedhlele leswaku va ya dya na ku nwa mirhi va ri emakaya.

Hi ku ringeta ku papalata maqulu lawa a ya na bya mpfula, Nkateko u kandziyile xikanyakanya xa yena hi matimba ya yena hinkwawo, kutani a ya tihima na biribiri ra semende, ku twa, ku vona na ku titiva swi namba swi n'wi lahlekela.

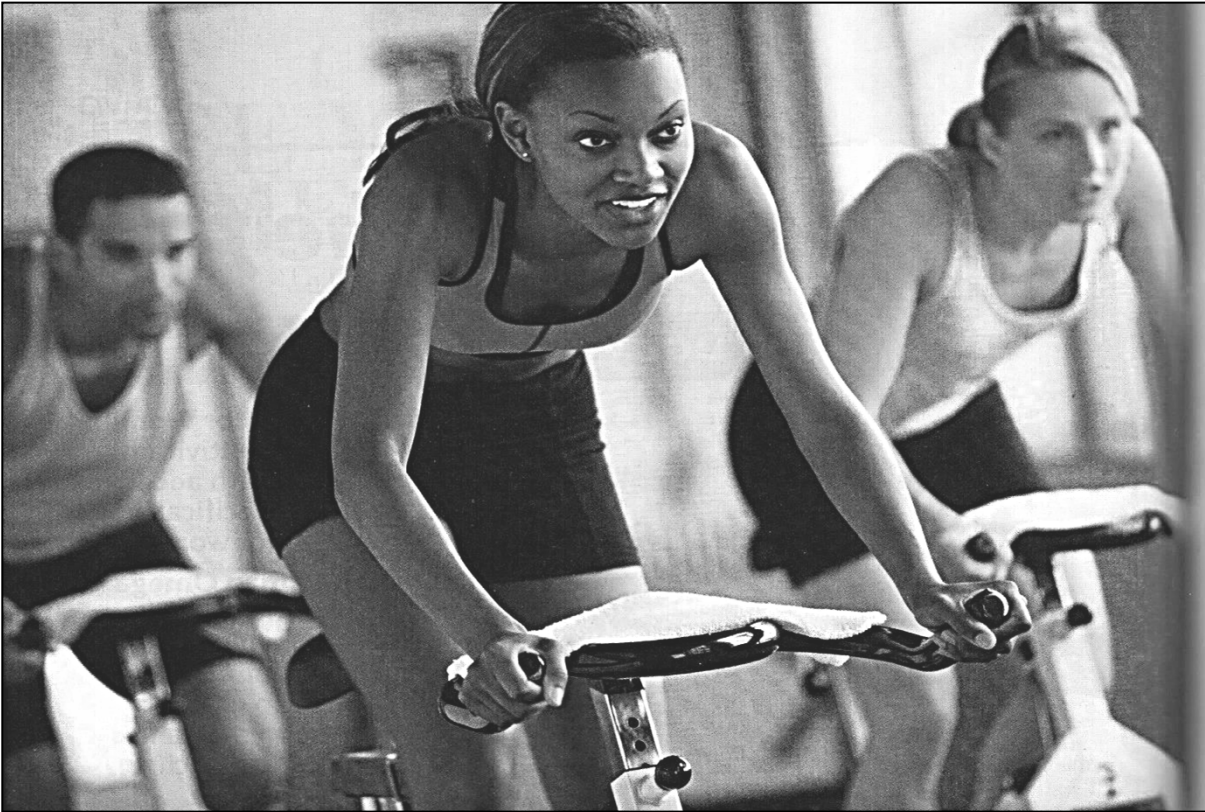
Nkateko wa kona hileswi vaxilamulela mhangu va tivisiweke hi ta mhangu leyi hi muchayeri un'wana loyi a swi voneke hi mahlo loko swi humelela. Ku fikile na xihahampfhukaphatsa lexi n'wi tsutsumiseleke exibedhlele xa Milpark hi xihatla. Nkateko a a vavisekile swinene. Loko vadokodela va n'wi kambela va kumile leswaku marhambu ya 38 a ya tshovekile. Swirhambyana swa kaye swa le ka khenukhenu wa nhlana naswona a swi fayelegile. Nhamu a yi tshovekile eka tindhawu tinharhu. Miri wa yena a wu khomanisiwile na michini ya 12 leyi se a ku ri yona a yi khomile vutomi bya yena.

Nkateko a a titivarile a va eka xiyimo xa *coma*. Vadokodela a va nga ha ri na ku tshemba leswaku u ta tlhela a pfuka.

Nkateko u hetile masiku ya 150 a lwela ku pona, ku hanya, a tlhela a famba no vulavula nakambe. U rhurhisiwile ku suka eka xibedhlele xa Milpark ku ya eka xibedhlele xa mani na mani xa Chris Hani Baragwanath. A swi kali swi lava ku hlamuseriwa hilaha a xanisekeke hakona eka xiyimo xa yena exibedhlele lexi. U khensa dokodela wo huma eGhana loyi a nga tirha masingita ku ponisa vutomi bya yena.

Loko a huma exibedhlele a swa ha tika swinene. A a fanele a ya eka ndhawu ya vutiolori no titoloveta. Eku sunguleni a a tsandzeka na ku tlakula hambu khilogiramu yin'we. Nkarhi wun'wana a a tshikiwa a ri yexe, ku nga ri na loyi a n'wi tshagaka. Nhamu ya yena Xitshembiso loyi a a ri muchayeri wa xitimela xa ka Transnet, a a boheka ku siya vusiku endlwini a ya entirhweni tanihileswi switimela swi fambaka hi nkarhi. Nkateko a a nga vileri ngopfu hi xiyimo lexi. Xitshembiso a a nga pfumeri leswaku nuna wa yena a sala a hlayisiwa hi mutirhi Nhlayiseko. A a vula leswaku mutirhi u tholeriwile ku basisa ndyangu swi hela kwalaho. Leswi Nkateko a a tithova hiswona i ku tityela leswaku ku pona ka yena i xikombiso xa leswaku a ha ri na nkoka emisaveni. Leswi hi swona a swi endla leswaku a a fanele a lwa hi matimba ya yena hinkwawo leswaku a ta nyumisa nala. Leswi swi endlile leswaku loko a huma eka *rehab*, a ya ekaya laha sweswi a nga tlhelela eka ntlangu wa yena wa xirhandzwa wa vutiolori, laha sweswi a hlohlotelaka lava a va endlisaka vutiolori hi ku va rungulela xitori xa vutomi bya yena. Hambu a ri yena Xitshembiso se u ngenelerile eka ntlangu lowu hi nhlohlotelo wa Nkateko.

[Yi hundzuluxeriwile ku suka eka atikili ya *Real Life* hi Angela Bekiaris ya magazine ya *People* ya 20 Khotavuxika 2014]

XITSHURIWA XA B: XIFANISO

[Xifaniso lexi xi huma eka magazini ya *TRUE LOVE* ya Hukuri 2014 / NO 429]

- 1.1 Xana loko Nkateko a hlangua na khombo ro baleseriwa a a endla yini naswona kwihi? (2)
- 1.2 Nyika mavito mambirhi ya vanghana va Nkateko. (2)
- 1.3 Hi swihi swibedhlele swimbirhi leswi tirheke hi matimba ku ponisa vutomi bya Nkateko? (2)
- 1.4 Boxa xivangelo xo va miri wa Nkateko wu khomananisiwile hi michini yo ringana 12. (2)
- 1.5 Xana Nkateko a nga va a baleseriwile hi xikongomelo xo karhi ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.6 Hi ku vula ka yena Nkateko, i yini lexi nga endla leswaku a pona eka nghozi leyi a hlanguaneke na yona? (2)
- 1.7 Nyika tinhlamuselo ta swivulwa leswi landzelaka laha hansi:
 - 1.7.1 U hlanguanile na Nghozi yo tsuvula misisi. (2)
 - 1.7.2 Xitshembiso a a boheka ku siya vusiku endlwini a ya entirhweni. (2)
- 1.8 Hi rihi goza leri Nkateko na vanghana va yena a va fanele va ri tekile endzhaku kaloko va horile timbanga leti a va ri na tona? (2)

- 1.9 Xana swi nga va swi kombisa yini ku va Nkateko a tsutsumiseriwile exibedhlele hi xihahampfhukaphatsa? (2)
- 1.10 Hi ku vona ka wena, xana Nkateko a nga va a ri wa ka mani? (2)
- 1.11 Xana u yima na yona miehleketo yo va Nkateko a tlhelela eka ntlangu wa yena wa vutiolori ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

XIVUTISO XA XITSHURIWA XA B

- 1.12 Xana u titwa njhani hi Xitshuriwa xa B? (2)

SWIVUTISO SWA XITSHURIWA XA A NA XA B

- 1.13 Kombisa ku fanana loku nga kona exikarhi ka Xitshuriwa xa A na xa B. (2)
- 1.14 Kombisa ku hambana loku nga kona exikarhi ka Xitshuriwa xa A na xa B. (2)

30 wa timaraka

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 2**

Hlaya Xitshuriwa xa C laha hansi kutani u landzelela swileriso leswi.

SWILERISO

Longoloxa NTLHANU wa tipoyinti ntsena.

Nombora swivulwa swa wena ku suka eka 1–5.

Tirhisa marito ya WENA N'WINI.

XITSHURIWA XA C**TINDLELA TO HLAWULEKA TO PASA TIDYONDZO**

Tindlela leti a ti nga rhandziwi hi vanhu vo tala tin'wana a ti dumangi kambe ti ku yisa ndhawu yin'we – ku pasa swikambelo swa wena hi ndlela leyi u nga ta tinyungubyisa. Lama i marito ya muhlohloteri wa ndhuma yena Zama Nkosi. Ku wisa ku hlaya nkarhinyana lowu nga vaka kwalomu ka nhungu ku ya fika eka khume wa timinete swi pfuna ku wisisa miehleketo hitlhelo swi nga pfuna ku hangalasa vurhongo kumbe ku karhala ka miehleketo. Munhu u fanele a kuma ndhawu leyi nga pfuleka no kufumela, leswi swi pfuna leswaku u nga khomiwi hi vurhongo na ku ka u nga kanganyisiwi hi pongo leswi nga ta endla leswaku miehleketo ya wena yi nga hangalaki. Ku va munhu a sungula a hlamba a nga se hlaya tibuku ta yena. Mati ya endla leswaku mirhi wu phyuphya leswi engetelaka ku tenga emirini, ivi swi pfuneta mphakelo wa moya lowo tenga engatini leswi engetelaka tirhelo ra byongo ku kota ku hlayisa timhaka ti tshama nkarhi wo leha ti nga se rivariwa. Ndlela yin'wana i ku tiindlela nongonoko wa marito lawa ya sungulaka tipoyinti ta leswi u bohekaka ku nghena exikambelweni u swi tiva. Van'wana va tirhisa mavito ya vanhu lava va va rhandzaka kasi van'wana va tirhisa ya tinsimu leti nga etimbilwini ta vona. Ku va u hlaya u yingiserile vunanga bya mbilu ya wena naswona i ndlela yo tshembeka ku tsundzuka leswi u swi hlayeke. Loko u tsundzuka rinsimu ra wena u tsundzuka hinkwaswo leswi a wu swi endla loko u ri tlanga. Swiambalo swi endla leswaku munhu a twa a sirhelelekile kambe swi endla leswaku munhu a twa a manyekile no tshikeleleka. Ku ambala mpahla yo vevuka swa tirha swinene tanihileswi u vaka u tshunxekile naswona u twa u phyuphyile. Ndlela yo hetelela i ku hundzuluxela leswi u swi hlayaka eka ririmi ra manana. Hindlela leyi swi ta ku ovela ku swi tsundzuka tanihileswi swi ku tikeleke ku swi hundzuluxa. Vanhu lava va hlayaka tibuku va ri karhi va endla mpfapfarhuto va pasa hi tinyeleti mikarhi yo tala.

[Yi hundzuluxeriwile ku suka eka atikili ya magazine ya *Cosmopolitan* ya Hukuri 2014]

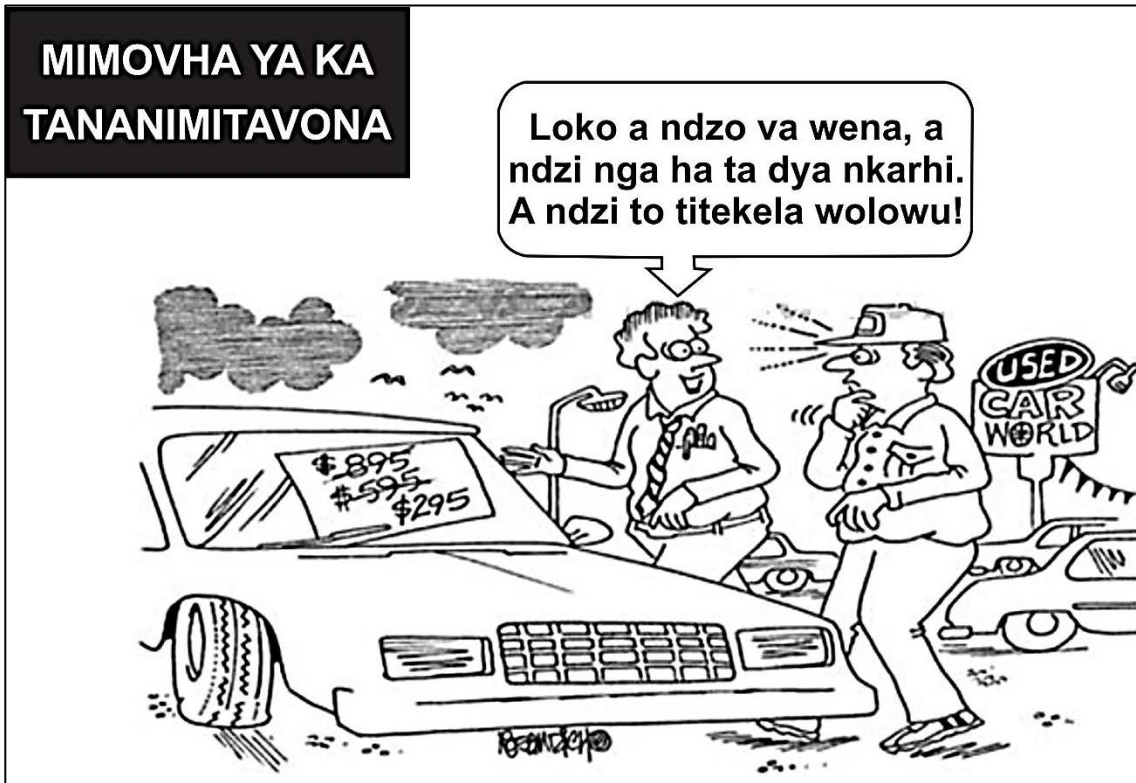
10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

Xiya khathuni leyi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

XITSHURIWA XA D

3.1 Xana u vona yini eka khathuni leyi nga laha henhla? (2)

3.2 Boxa vito ra vhengele leri. (1)

3.3 Hlawula nhlamulo leyi nga ntiyiso ya xivulwa lexi nga laha hansi:

Loko munavetisi a byela muxavi a ku: "***Loko a ndzo va wena, a ndzi nga ha ta dya nkarhi, a ndzi to titekela wolowu!***" i wo:

- A n'wi chavisa ku xava.
- B voyamela tlhelo rin'we.
- C onga na ku n'wi khutaza ku xava.
- D thathela. (1)

3.4 Hikokwalaho ka yini movha lowu wu chipile swinene? (2)

3.5 Hi ku vona ka wena, xana movha lowu wu ehlike hi mali muni ku suka eka nxavo wo sungula ku ya eka lowo hetelela? (2)

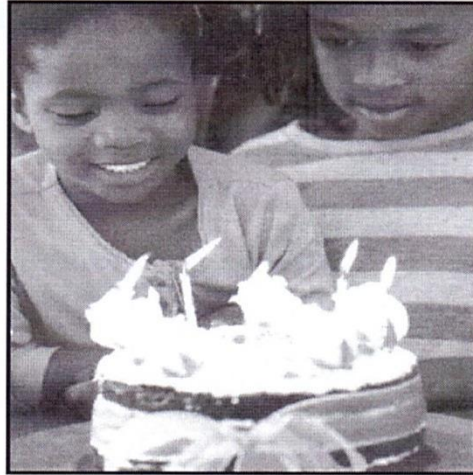
3.6 Xana muxavi loyi u titwa njhani? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[10]

XIVUTISO XA 4

Xiya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

Chukelexidzi – ntsokombeloxidzi

Vutomi bya tsokombela no tsakisa eka HULETTS ...

Handle ka nantswo wo nandziha, hina va ka *Hulett's* hi khoma No. 1 eAfrika-Dzonga eku endleni ka chukele ra:

Ntsokombeloxidzi wo katsakanyiwa, ku n'oka hi xihatla na nkoka wa le henhla swinene.

Vutihlanganisi

Riqingho: 0720023493

Fekisi: 0862886440

Adirese ya Imeyili: www.chukelerahuletts.co.za

- 4.1 Nyika xilogeni xa xinavetiso lexi. (1)
- 4.2 Hikokwalaho ka yini vaxavisi va chukele va ka "*Hulett's*", va titeka va ri eka xiyimo xa le henhla? (3)
- 4.3 Xana swifaniso swimbirhi leswi nga ehenhla ka xinavetiso lexi, swi seketela hungu ra xinavetiso hi ndlela yihi? (2)
- 4.4 Hi ku vona ka wena, xana xinavetiso lexi xi nga va xi kongomisiwile eka vamani? (2)
- 4.5 Xana u titwa njhani hi xinavetiso lexi? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[10]

XIVUTISO XA 5

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA F

1 Vakhale a va tiyisile loko va ku: "Loko u nga fambi u ta teka makwenu."
 2 **Tolweni a ndzi endzerile malume loyi wa le Chochocho.** Loko ndzi fika eka
 3 vamalume, ndzi kumile a nga ri kona. Loko ndzi ringeta ku lavisisa ndzi kuma
 4 leswaku a yile enhlengoletanini ya muganga. Laha ndzi nga kuma leswaku eka
 5 nhlengoletano leyi a ku aleriwi munhu ku yi ngenela. A yi nga ngenelangi hi
 6 lavakulu ntsena, kambe a ku yile vanhu hinkwavo – lavakulu na lavatsongo.
 7 Xivangelo xa ku va ku yile vanhu hinkwavo hileswi a ku ya vulavuriwa hi ta ku
 8 hlongoriwa ka wanuna un'wana. **Wanuna loyi a tiveka hi vito ra Muzamani.**
 9 **Nkulukumba Muzamani a a lo tivangela maxangu lawa a a ri eka wona.** U
 10 kumekile a tsemelerile nsati a humesa swirho onge o tsemelela huku.
 11 Xikongomelo xa yena xa ku endla tano hileswi a a kumile vanhu lava a va n'wi
 12 komberile leswaku a va kumela swirho swa munhu wa xisati leswaku va ta swi
 13 tirhisa. **Loko ndzi ya fika le ndzi twa mhaka leyi a ku vulavuriwa hi yona, ndzi**
 14 **hllamarisiwile hi vatswari va wansati loyi a nga tsemeleriwa.** A va ri kona
 15 kwale nhlengoletanini, kambe a va nga naveli leswaku ku tirhisiwa nawu wa tihlo
 16 hi tihlo. Hi ku vula ka vona a va ku hakelo u ta yi kuma a nga se hundza
 17 emisaveni. Vatswari lava a va nga swi tsakeli leswaku a hlongoriwa kumbe a
 18 dlayiwa. **A va vula leswaku nyimpi leyi a yi lavi matimba munhu,** ntumbuluko
 19 wu ta tilunghisela hi woxe. Loko ndzi kambisisile swinene ndzi kumile leswaku
 20 vatswari lava a va tiva leswaku va fambile va ya swi tirhela eka n'anga yin'wana
 21 ya le Musapa. Va komberile leswaku n'anga leyi yi nga n'wi dlayi, kambe a
 22 xaniseka vutomi bya yena hinkwabyo.

5.1 Nyika ritofularha ra rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi nga laha hansi.

Wanuna loyi a a tiveka hi vito ra Muzamani. (1)

5.2 Hlamusela ntirho wa rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi landzelaka:

Muzamani u lo **tivangela** maxangu lawa a a ri eka wona. (2)

5.3 Tsala nkomiso wa rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi landzelaka:

Nkulukumba Muzamani a a lo tivangela maxangu lawa a a ri eka wona. (1)

5.4 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi. Tlhela u xi tsala u xi yisa eka vunyingi.

Loko ndzi ya fika le ndzi twa mhaka leyi a ku vulavuriwa hi yona, ndzi
 hllamarisiwile hi vatswari va wansati loyi a nga tsemeleriwa. (2)

5.5 Yisa xivulwa lexi landzelaka eka tlhelo ra nandzulo.

Tolweni a ndzi endzerile malume loyi wa le Chochocho. (2)

5.6 Tsala xivulwa hi rito leri tikisiweke, kambe u humelerisa nhlamuselo yo hambana na leyi nga eka xivulwa lexi landzelaka:

A va vula leswaku nyimpi leyi a yi lavi **matimba** ya munhu, ntumbuluko wu ta tilunghisela hi woxe.

(2)

[10]

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI**1A SWITLHOKOVETSELO SWO KA SWI NGA RI SWA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 6 XIMBANGU**

Hlaya Xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

KASI KU HUMELELA YINI? – S. MONGWE

- 1 Lavantshwa va tikhomise nyarhi hi timhondzo,
- 2 Xana ku humelela yini hi vona?
- 3 Xana va ta huma kwihi varhangeri va mundzuku?
- 4 Xana va ta hi rhangela njhani va ri karhi va titsandzeka?
- 5 Hikuva swilo swi sungula ku phohla hi makhwati.

- 6 Lavantshwa va ba milawu eka lavakulu ka vona,
- 7 Exikolweni va ya dyambu ri rhengile,
- 8 Phela a va ha chavisiwi, va to yima hi nenge.
- 9 Loko swo tshuka swi va pfukile vo tifambela hi kurhula,
- 10 Loko lembe ri hela ti haka rimitsu hi xitalo.

- 11 Lavantshwa va ri va dya "*Future*" va xeve hi "*nice time*",
- 12 Tipulani to phanga i swakudya swa masiku hinkwawo.
- 13 Va rivala leswaku va pulanela vutomi bya vona swo biha,
- 14 Va tshembe vatswari va vona va nga yima kahle,
- 15 Va swi ba hi makatla leswaku vukosi i mberha.

- 16 Lavantshwa rhandzani tibuku mi hambana na swa hava,
- 17 Tsundzukani leswaku ku kombela ku pfuniwa hi Yena.
- 18 Nhlonipho lowuyani wa tolo na tolweni wu kwihi?
- 19 Xihlawuhlawu a xi bihile kambe a xi hlawula milawu,
- 20 Ntshunxeko wu kahle kambe wu ntshunxe milawu hinkwayo.

- 21 Xana vatswari mi tshikela yini lavantshwa va lova?
- 22 Kumbe ku veleka i ku huma moya ke?
- 23 Loko ku ri ku huma moya n'wina a mi ta va mi ri kwihi?
- 24 Loko va nga khomangi swi tiya,
- 25 Songani rigogo ra ha tsakama mi tlhela mi va khongelela.

- 6.1 Hi mitila leyi nga tluriki MUNE, hlamusela mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi xi vulavulaka hi yona. (2)
- 6.2 Tshaha ntila lowu kombisaka leswaku lavantshwa va tinghenisile eka timhaka to karhata kumbe ku tika swinene. (1)
- 6.3 Xana u twisisa yini hi mavumbelo ya tindzimana ta Xitlhokovetselo lexi? (1)
- 6.4 Hi ku vona ka wena, xana loko mutlhokovetseri a tsala Xitlhokovetselo lexi a a tsakile kumbe a a nga tsakangi? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

- 6.5 Kombokisa ku yelana loku ku nga kona exikarhi ka Xitlhokovetselo na hungu ra Xitlhokovetselo. (2)
- 6.6 Xana mutlhokovetseri u lava ku vula yini hi ntila wa 25 lowu nge: "Songani rigogo ra ha tsakama." (2)

[10]**1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 7 XIMBANGU**

Hlaya Xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Vukati i mbilu – J. M. Magaisa

- 1 Gezani xiporo xi tsemekile;
- 2 Swikwembu swakwe swi yila Valungu,
- 3 Loko ri xile ntirho i ku byi chucha,
- 4 Nsati na vana va hanya hi rikoko ra xilondzo,
- 5 Va ambala tatana va hlova hi manana.

- 6 Nsati u hundzukile rikavakava,
- 7 Vana va hundzana ntsena hi masiku,
- 8 Lomu mathumbanini migiva yi nemba hi magume,
- 9 Milenge ya Nwa-Risenga i thayere;
- 10 Maxangu eka yena i mukhuhlwana.

- 11 Gezani u hundzukile xiphongo xa mahlanga,
- 12 Lomu ri n'wi pelelaka kona hi le kaya,
- 13 Lomu vanhwinu u famba bya xifufunhunu,
- 14 Xiburukwana i tinjhovo,
- 15 Loko a famba wo byambula.

- 16 Swihlangi i marhambu ntsena,
- 17 Swikhwidyana swa swona i tincindha;
- 18 Swivokwana ni swinengana i tinhi,
- 19 Ku i vanhu wo vona hi mahlo,
- 20 Swi dzuvurile bya mbhongolo hi ku sewula ka timpfula.

- 21 Miri ya swona i magegetsu,
- 22 Min'wala yi rimarimile swimidyana swa swona,
- 23 Loko ri perile swo kufumetana,
- 24 Xinkwa na kofi i xiyila,
- 25 Vaakelani mano ya swona se va ma lemukile.

- 26 N'wana wa muakelani u rhwale ximarha,
- 27 Ku swi phemela swi fanele ku n'wi bebula,
- 28 Swimovhana swa tata wakwe u korwile,
- 29 Yena phela u dya a khigela
- 30 Vusiwana eka yena i n'wendzi wa malolo.

31 Ndlala yi nga ndlala;
 32 Vana va swihlangi munhu nkulu phi!
 33 "Hi phemele phela"
 34 Xi phema xi cukumeta xi hleka,
 35 Vana va nghohe ya – Abraham va hundzukile timbhongolo.

36 Sweswi mpfula yi nile,
 37 N'wa-Risenga swilemu u hava
 38 Ku jekula u ta byala nkami?
 39 Le nhoveni nsimu i majani,
 40 Gezani u tsendzeleka na matsima.

41 Kaya ra Gezani ku handza n'hwari.
 42 U hlangana na vamuti hi vurhongo,
 43 Ndlala yi dyondzisa vana xikolo xa ritiho,
 44 N'wa-Risenga ku tlhelela ekaya wa chava,
 45 Risenga cuma a nga celelangi.

46 Loko o tshuka a ri vekile u ta vuya hi xibububu,
 47 Risenga u bava a khalakhasa,
 48 "Tiyisela N'wananga, vukati I mbilu"
 49 Vana i vukwera hi ku basuluka,

50 Sweswi xihangalasi u swi kotile,
 51 Vana va dyiwe hi aredzi,
 52 Vana va nghohe ya Adam na Evha,
 53 Swa nyumisa ku vona vukwembu byi kurha,
 54 Vulolo a va puti va puta vusiwana.

- 7.1 Hi mintila leyi nga hundziki eka mune, hlamusela leswi xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi swona. (2)
- 7.2 Tsavula ntila lowu hlamuselaka leswaku ndyangu wa Gezani wa xaniseka swinene hi ku pfumala swakudya. (1)
- 7.3 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga ntiyiso eka leti nga laha hansi.
- Mhakankulu leyi a yi endla leswaku N'wa-Risenga a nga tlheleri eka rikwavo hambiloko a swi vona leswaku wa xaniseka hileswi ...
- A a a chava ku dlayiwa hi tata wa yena Risenga.
 B a a ri hava mali yo tlherisela leyi nuna wa yena Gezani a a n'wi lovorile hi yona hikuva tata wa yena Risenga a a dyile hinkwayo.
 C a a chava ku dlayiwa hi Gezani.
 D a a byeriwile leswaku u fanele a tiyisela evukatini hambiloko swi vava. (1)
- 7.4 Kombisa ku yelana loku ku nga kona exikarhi ka Xitlhokovetselo na hungu ra Xitlhokovetselo. (2)
- 7.5 Xana timhaka leti humelelaka N'wa-Risenga ta khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 7.6 Xana loko a ku ri wena loyi a nga eka xiyimo xo fana na lexi N'wa-Risenga a nga eka xona a wu ta endla yini? (2)

[10]

XIVUTISO XA 8 XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Nawu wa ntumbuluko – M.M. Marhanele

- 1 Ndzi lava ku ba bembele,
- 2 Vhele ndzo mi tsundzuxa,
- 3 Mi nga tihlanganisi tinhloko,
- 4 Ngopfungopfu n'we va fole,
- 5 Mi nga hembeli xikhalabyana,
- 6 Mi nga lumbeti xidemokirasi.

- 7 Nawu wa ntumbuluko a wu cinci,
- 8 Dyambu ra ha pela evupeladyambu,
- 9 Wanuna wa ha ri sweswa khale,
- 10 Wansati wa ha tekiwa tanihi tolo,
- 11 Vuhosi byona bya tswaleriwa.
- 12 Vufambisi u jinga u bodziwa.

- 13 N'wina 'tigay', mi dlamula timbilu.
- 14 Mi nga yimisi tiko hi milenge,
- 15 Wanuna na wansati va tekana, "full stop!"
- 16 Nawu i ntumbuluko,
- 17 Xipululu, gwavava na nkolombyana i swikokovi,
- 18 Loko belengu yo kolola, tiko ri herile!

- 19 Mbuti i xixevo,
- 20 Mbuti i ya ntwaso,
- 21 Swoso swa mbuti i swa ndlhali!
- 22 Kumbexana ku yi fuyela dzovo,
- 23 Lero gangana na mbuti yi te hwi!
- 24 Xigwevo lexi nga fanela hi ntambhu.

- 25 Nawu wa ntumbuluko,
- 26 Wa alela munhu ku hundzula xifuwo hlomisa,
- 27 Tshikani timbuti ti tekana toxo.
- 28 Sodoma na Gomora ri tshwele rero!
- 29 Mi nga hi hloleli hina!
- 30 Mi nga thaji nawu, nawu wa ntumbuluko.

- 8.1 Hi mitila leyi nga hundziki eka mune, hlamusela leswi xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi swona. (2)
- 8.2 Tshaha ntila lowu mutlhokovetseri a tsundzuxaka vanhu leswaku va nga endli timhaka leti kanetanaka na ntumbuluko leswaku tiko ri ta ku vo vabya. (1)

- 8.3 Xana i mani xikhalabyana lexi mutlhokovetseri a vulavulaka hi xona eka ntila wa 5 lowu nge:
"Mi nga hembeli xikhalabyana"? (1)
- 8.4 Hi yihi mhakankulu leyi mutlhokovetseri a lavaka ku lemukisa vahlayi hi xitlhokovetselo lexi. (2)
- 8.5 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi ntila wa 14 lowu nge:
"Mi nga yimisi tiko hi milenge." (2)
- 8.6 Xana mhaka leyi mutlhokovetseri a yi vulaka eka ntila wa wa 13 ya amukeleka eka wena ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- [10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100